

do česko-slovenského myslenia. Je napísané zrozumiteľne, a preto je prístupné i pre študentskú a širšiu čitateľskú obec.

Slavomír Lesňák

Slavomír Lesňák
Katedra občanskej výchovy
Pedagogická fakulta MU Brno
Poříčí 538/31
603 00 Brno
Česká republika
e-mail: slavo.lesnak@gmail.com

ANDREA JAVORSKÁ – LENKA KOCINOVÁ – SIMONA WAGNEROVÁ (eds.):

(Meta)filozofia – prax

Bratislava: SFZ pri SAV 2016, 407 s.

V dňoch 21. – 23. októbra 2015 sa v Kongresovom centre hotela Holiday Inn v Bratislave uskutočnil v poradí už piaty Slovenský filozofický kongres.¹ Organizátori podujatia – Slovenské filozofické združenie pri SAV a Filozofický ústav SAV – privítali 80 aktívnych účastníkov, a to nielen zo Slovenska, ale aj z Čiech, Poľska, Rakúska, Ukrajiny a Ruska. Punc dodal udalosti okrem iného aj fakt, že záštitu nad podujatím prevzal prezident Slovenskej republiky Andrej Kiska. Tento filozofický sviatok sa niesol v znamení nanajvýš aktuálnej ústrednej témy, ktorou bol vzťah medzi filozofiou a praxou, resp. metafílozofiou a praxou. Dokladom o mimoriadne bohatej diskusii je viac ako štyristostranový zborník vedeckých príspevkov, z ktorých väčšina je v slovenčine, tie zvyšné v poľštine, angličtine a češtine.

Úvodné príhovory riaditeľa Filozofického ústavu SAV Tibora Pichlera a predsedníčky SFZ pri SAV Andrey Javorskej okrem iného zdôrazňujú, že na 5. kongrese si účastníci pripomenuli dve výročia: 20. výročie založenia tradície filozofických kongresov a 200. výročie narodenia Ľudovíta Štúra. Organizátori sa rozhodli poukázať na Štúrov

¹ O kongrese informovali L. Čupková v časopise *Filozofia* (2016): Správa z V. Slovenského filozofického kongresu (Meta)filozofia – prax. *Filozofia*, 71 (1), 79-81 a K. Henčová v časopise *Philosophica Critica* (2015): V. slovenský filozofický kongres „(Meta)filozofia – prax“. *Philosophica Critica*, 1 (2), 105-106.

zásadný prínos do slovenskej kultúry, vzdelania a myslenia a túto významnú postavu slovenských dejín reflektujú aj niektoré príspevky.

Publikácia je rozdelená na dve hlavné časti pozostávajúce z 50 vedeckých štúdií a príspevkov. Prvá časť (*Plenárne prednášky*) predkladá štyri nosné štúdie venujúce sa najmä otázkam metafyziky. Nájdeme v nich viac či menej konvergujúce odkazy na potrebu kriticky sa vyrovnat' s metafyzikou, ktorá sa vníma ako dedičstvo tradičnej filozofie. Vladimir Vladimirovich Varava si v príspevku nazvanom *Peculiarities of Russian as a Language of Meta-Literary Discourse* kladie otázku vzťahu medzi ruskou literatúrou a ruským filozofickým myslením, pričom ide o zaujímavé hľadanie lingvisticky skúmateľných predpokladov pre rozvoj literatúry, filozofického myslenia a kultúry ako takej. Na tento príspevok nadväzuje článok Miroslava Marcelliho *Dva druhy filozofického myslenia* – filozofiu stavia pred neustále aktuálnu výzvu oslobodiť sa od ontologickej explikácie nevyhnutného poriadku sveta a reality (s. 32) a oproti „leibnizovskému“ absolutizmu a univerzalizmu kladie „camusovský“ koncept založený na živelnejšej, no postupnej interpretácii každodennej skutočnosti. Na problematiku opustenia metafyzických ideálov nás odkazuje aj štúdia Emila Višňovského *Richard Rorty a zrkadlo filozofie (k Rortyho metafyzikii)*, v ktorej nám predostiera myšlienku, že ak filozofujeme, robíme tak preto, lebo si uvedomujeme svoje limity a buď sa ich snažíme transcendovať (a konštruovať tak metafyzické svety), alebo sa s nimi zmieriť a naplniť ich zmyslom (s. 36). Štvoricu publikovaných plenárnych prednášok uzatvára štúdia *Filozofia a konceptuálny priestor* od Mariána Zouhara, ktorý prízvukuje, že charakter filozofickej analýzy ako takej jej dovoľuje konštruovať rôzne pojmové aparáty či „konceptuálne systémy“ (s. 52). Plenárne prednášky načrtávajú viacero otázok riešených aj v ďalších príspevkoch, čím zborník stmelujú a stávajú sa jeho kmeňovou súčasťou.

Druhá časť zborníka zahŕňa ostatné vedecké príspevky. Príspevky v prvej sekcii nazvanej *Filozofia a prax – dejinné reflexie* ponúkajú čitateľovi podnety pre kritickú analýzu zásadných problémov filozofie a jej vzťahu k vede či teológii z dejinnofilozofického hľadiska. Smerom k antickej filozofii sa ohliada Ulrich Wollner v príspevku *Platónov náčrt pravdivej rétoriky v dialógu Gorgias*, Jaroslav Cepko v príspevku s názvom *Fronésis podľa Antisthena: „Najpevnejšou hradbou je rozumnosť“* a Tímea Kolberová s textom *Stopa duše v kontexte teórie a „praxe“ u Plotina*. Nachádzame tu tiež dva príspevky tematizujúce otázky stredovekej filozofie a jeden príspevok dotýkajúci sa renesančného myslenia: Michal Chabada v prípadovej štúdii s názvom *Vedeckosť teológie podľa Boétia z Dácie a Dunsca Scota* skúma pohľad oboch stredovekých mysliteľov na miesto teológie v systéme vied, Mária Mičaninová (*Svetlo vo filozofii Šihába Al-Dína Jahju Al-Suhrawardího*) tematizuje iluminacionistickú filozofickú koncepciu islamského mysliteľa Suhrawardího a Tomáš Pružinec v článku *Priateľstvo ako súčasť de Montaignovej a La Boétioho filozofickej antropológie* interpretuje filozofiu z pohľadu oboch francúzskych renesančných autorov ako výzvu k životu (s. 93). Otázkam a problémom novovekej filozofie sa venujú štúdie Marcelly Maglione (*Vico et Hobbes non convertuntur*) a Františka Meda (*Lockova teória ideí*), pričom Ondřej Sikora ponúka v príspevku *Teorie, praxe a metafyzika u Kanta* pútavý pohľad na Kantovu koncepciu praktickej metafyziky.

Nasleduje osamotený reprezentant filozoficko-estetické interpretácie, článok Andrzeja Drohomireckiego *Denuded Painting: Theme of Curtain as Metapainting Example in Titian's and Manet's Artworks*, a túto časť zborníka uzatvárajú štúdie venované filozofickému mysleniu 19. a 20. storočia. K slovu sa dostáva *Kritika filozofie dejín podľa Nicolai Hartmanna* od Alžbety Dufferovej, ako aj fenomenológia: Jozef Sivák (*K pojmu noematiky u Husserla*) i Agnieszka Wesołowska (*The Idea of Crisis in Edmund Husserl's Philosophy*) sa zameriavajú osobitne na myslenie Edmunda Husserla – v prvom prípade ide o hľadanie praktickej stránky Husserlovej fenomenológie a v druhom prípade o identifikáciu Husserlovho pojmu krízy v jej komplexnosti, počnúc krízou vied a končiac krízou humanity. Na tieto dva príspevky veľmi organicky nadväzuje štúdia *Filozofia, myslenie, veda v diele Martina Heideggera*, ktorej autorkou je Andrea Javorská – všima si Heideggerovu snahu o nové zadefinovanie metafyziky, ktorá sa neuspokojí so súčnom, ale preniká až zaň (s. 157). Článok Klementa Mitterpacha *Heideggerova otázka bytia ako otázka filozofickej praxe* načrtáva Heideggerovmu mysleniu imanentnú dôležitosť filozofického (metafyzického) postoja k životu a skutočnosti.

Analytická (meta)filozofia predstavuje druhú sekciu vedeckých príspevkov, ktoré sa viac či menej dotýkajú úlohy filozofie (a metafilozofie) vo vedeckom vykresľovaní sveta. Článok Jána Dubníčku *Univerzálne vzájomné pôsobenie, kvantová fluktuácia, gravitačné pole ako fundamentálne kategórie ontologickej bázy teórie kvantovej gravitácie* ponúka interdisciplinárny pohľad na potenciálne uplatnenie (metodologicky inovovanej) filozofie a otázky súvisiace s ľudskou kogníciou si kladie Ján Rybár v príspevku pod názvom *Paradigma ukotvenej kognície – návrat empirizmu*. Krzysztof J. Kilian (*Filozofické podmienky sine qua non vedeckosti*) vidí vo filozofii zdroj nevyhnutných podmienok na legitimizovanie vedy a vedeckosti vôbec (s. 189), zatiaľ čo Filip Grygar (*Komplementárne-fenomenologický prístup Nielse Bohra k fenoménu živého*) sa pokúša o fenomenologickú interpretáciu Bohrovho princípu komplementarity. Reflexiu pozornosti a jej pragmatických aspektov nachádzame u Adriána Slavkovského v príspevku *Dvaja vlci v srdci verus informačno-kognitívny prístup k pozornosti*. Nasledujú dve štúdie opierajúce sa o stanoviská L. Wittgensteina: Lenka Čupková (*Parakonzistencia metafilozofii*) naznačuje, že úlohou filozofie je prispievať k adekvátnemu odhaľovaniu zmyslu pojmov, Lenka Cibulová (*Ludwig Wittgenstein: miesto vedy a filozofie v ľudskom živote*) sa zase zamýšľa nad terapeutickým rozmerom Wittgensteinovej filozofie. Sekciu uzatvára trojica textov vnímajúcich filozofiu médií ako legitímnu súčasť aktuálnej (prakticky zameranej) filozofickej reflexie sveta: *Vplyv nových médií na kognitívne návyky človeka* od Slavomíra Gálíka, *Filozofovať/dzelať/klikať. Pytanie o sens istnienia filozofii mediów* od Tadeusza Miczku a *Filozofia komunikácie a médií v kontexte ich digitálnej transformácie* od Sabíny Gálíkovej Tolnaiovej.

Sekciu *Filozofia a aktuálne problémy sociálnej praxe* otvára Jaroslav Vencálek štúdiou *Fraktální organizace společnosti jako alternativní způsob řešení současných problémů světa*, problém interpretácie ľudskej dôstojnosti s presahom do sféry medicíny a biomedicíny nastoľuje Lenka Bohunická v článku *Důsledky diferencovaných přístupů k interpretácii ľudskej dôstojnosti v oblasti bioetiky* a Tomáš Hejduk (*Philosopher, Truth*

and Public Life) predstavuje pravdu ako najvyšší cieľ (nielen) filozofa. Téma ľudských práv vystupuje do popredia predovšetkým v príspevku *K rozporu v zdôvodnení charakteru a pôvodu ľudských práv*, v ktorom Richard Sťahel podrobuje kritike ahistorické teórie vzniku ľudských práv, a otázka slobody vstupuje do diskusie v štúdií Lubomíra Dunaja *Filozofiou pragmatizmu proti neoliberalnému radikalizmu*. Filozofia dejín prichádza opätovne k slovu aj v tejto sekcii, a to prostredníctvom textu *Filozofia (dejín), teória a história* od Juraja Šucha. Grzegorz Grzybek a Adrianna Mazur sa v článku *Etos mužski a gender* dotýkajú genderovej problematiky a Eva Smolková stavia svoj príspevok *Kvalita života – kvalita zdravotnej starostlivosti* na teoretickej reflexii vzťahu medzi právom na život a právom na ochranu zdravia. Beata Guzowska vykresľuje *Warianty estetyzacji w kulturze współczesnej* a Matej Smorada (*Konanie ako problém*) sa následne pokúša o kritickú reflexiu teórie ľudského konania H. Arendtovej. V štúdií *Sloboda a determinizmus v ľudskom živote* polemizuje Štefan Šrobár okrem iného s otázkou, či je sloboda poznateľná, Michal Slamena čiastočne nadväzuje na R. Sťahela príspevkom *Ľudská dôstojnosť – od morálnej k politickej filozofii* a článok Kataríny Henčovej *Filozofické a etické východiská sociálnej ekológie* prízvukuje principiálnosť ekologickej etiky.

V poslednej zo štyroch sekcií, ktorú editori pomenovali *Filozofia a slovanský svet (k 200. výročiu narodenia L. Štúra)*, nachádzame predovšetkým príspevky venujúce sa vybraným ruským mysliteľom prelomu 19. a 20. storočia a významnému odkazu Ľudovíta Štúra pre koncept výchovy a vzdelávania na Slovensku. Do prvého rámca spadá text *Michajlovskij – Peterburgskij a Michajlovskij – Jaltskij alebo národnický mysliteľ medzi filozofiou a spoločenskou praxou* od Onreja Marchevského a ďalej článok Jaceka Uglika *Aleksander Hercen i Ludwik Feuerbach. W stronę materializmu* a napokon aj *Praktyczno-educacyjny wymiar rosyjskiej filozofii idealistycznej z przełomu XIX i XX wieku* autorky Haliny Rarot. Druhý zo spomínaných tematických rámcov nachádzame u Eriky Lalíkovej (*Variabilita pristupov k tvorbe Ľudovíta Štúra*) a rovnako u Ľubici Predanocyovej (*Ľudovít Štúr – koncepcia výchovy a vzdelávania*). Tri záverečné príspevky analyzujú otázky edukácie vo viacerých súvislostiach: Iryna Stepanenko (*Internationalization of Higher Education Between Scylla of Market and Charibdis of Utopian Humanistic Orientations: The Need for Philosophical Navigation*) ukladá filozofii za úlohu stať sa akýmsi výchovným sprievodcom pri snahe zharmonizovať požiadavky humanity s globalizačnými a ekonomickými záujmami ľudstva, Simona Wagnerová (*Niekoľko poznámok k perspektíve Platónovej paidei*) sa snaží interpretovať komplexný pojem antickej *paidei* z pohľadu súčasnej výchovy a Joanna Mysona Byrska (*Práca ako rozhovor a spolupráca*) reflektuje fenomén práce v zmysle činnosti, kooperácie a komunikácie.

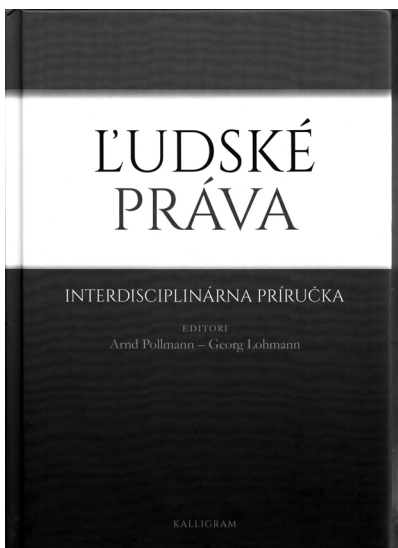
Recenzovaný zborník ponúka čitateľovi pomerne komplexný pohľad na problematiku filozofie, metafilozofie a ich uplatnenia v situácii, keď (ešte vždy) dochádza k jednostrannému, a teda pomerne krátkozrakému preferovaniu jediného typu vied a súčasnému ignorovaniu potreby rozvíjať našu schopnosť myslieť v širších súvislostiach. Články vhodne reprezentujú súčasné filozofické myslenie na Slovensku, v Česku, Poľsku, Rusku či na Ukrajine.

Môžeme skonštatovať, že zborník (*Meta*)*filozofia – prax* má potenciál vykonávať akúsi osvetu: dokazuje nepochybniteľný význam filozofie, a to tak samej osebe, ako aj

pre náš praktický život. Autori vo svojich článkoch potvrdzujú legitímnosť filozofovania s výhľadom na jeho nezastupiteľnú schopnosť byť jedným z rozhodujúcich nástrojov progresívneho rozvoja spoločnosti, a to predovšetkým kultivácie schopnosti ľudstva nielen riešiť aktuálne problémy, ale aj chápať ich pozadie a pragmaticky sa zmieriť s tým, že proces riešenia problému je niekedy dôležitejší ako jeho konečné riešenie.

Juraj Skačan

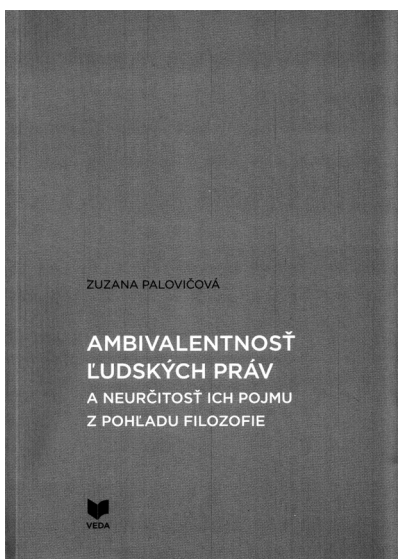
Juraj Skačan
Katedra filozofie FF UKF v Nitre
Hodžova 1
949 74 Nitra
Slovenská republika
e-mail: jskacan@ukf.sk

Arnd Pollmann – Georg Lohmann (eds.): *Ludské práva. Interdisciplinárna príručka*. Bratislava: Kalligram 2017, 560 s.

Slovenský preklad práce *Ludské práva. Interdisciplinárna príručka* svojou komplexnosťou právneho a filozofického výkladu ľudských práv nemá na slovenskom a českom knižnom trhu obdobu. Encyklopedický spôsob, ktorým túto prácu spracovalo takmer 50 nemeckých ústavnoprávnych, ekonomickoprávnych a filozofickoprávnych autoriek a autorov, prekvapí vysokou odbornosťou. Práca navyše zaujme v našom kontexte skôr prehliadanou než diskutovanou tézou o neoddeliteľnosti liberálnych a sociálno-ekonomických práv človeka. Ak sa tieto práva navzájom izolujú, demokracia upadá do nerovnosti alebo do totalitarizmu. Kniha ponúka aj fundovaný prehľad dejín vývoja ľudských práv, ktoré neplatia a priori preto, lebo musia byť najprv ako politické práva vydobyté. Z tohto istého svetského dôvodu sa dajú ľudské práva aj politicky zinstrumentalizovať a zneužiť ako všetko, čo je dielom človeka. V našom kultúrnom prostredí predstavuje táto kniha

základnú odbornú prácu a jej využiteľnosť je univerzálna – je základnou literatúrou pre vysoké školy, jej miesto je však aj v politickom, občianskom a všeobecne humanitnom vzdelávaní.

Zuzana Palovičová: *Ambivalentnosť ľudských práv a neurčitosť ich pojmu z pohľadu filozofie*. Bratislava: VEDA 2017, 75 s.

Práca si kladie otázku: Ako možno definovať pojem ľudských práv s tak pestrou históriou a v takom širokom používaní tak, aby bol racionálne platný? Koncentruje sa na dva základné problémy: na pôvod a zdroj generovania ľudských práv a na otázku ich zdôvodnenia. Upozorňuje na rozdiely medzi právnou, politickou a filozofickou rovinou danej témy. Z tohto aspektu je cieľom práce demonštrovať ambivalentnosť ľudských práv a neurčitosť ich pojmu a zároveň akcentovať osobitosť a relevantnosť filozofického prístupu. V tomto rámci sa pozornosť venuje hlavne liberálnej koncepcii, v ktorej sa presadili dve výkladové línie ľudských práv, ich povahy a zdroja: vôľová a záujmová teória. V intencii právnej dimenzie sa analyzujú názory E. W. Bockefendera, R. Dworkina a R. Alexyho. Autorka si kladie aj otázku, či existujú absolútne práva, ktoré a priori nemožno nikdy porušiť, a k akým dôsledkom v praxi to vedie. Kniha preukazuje, že katalógy ľudských práv závisia od rozlič-

ných filozofických zdôvodnení. Zároveň naznačuje pochybnosti o univerzálnosti pojmu ľudských práv tak z pozícií relativizmu, ako aj v zmluvných liberálnych koncepciách spoločnosti a štátu.